

چقدر از مصائب عاشورا را برای کودکان تعریف کنیم؟

12 مرداد 1401

تربیت فرزند و خو دادن او با مسائل دینی و آداب اجتماعی مسئله‌ای است که به صورت ناگهانی به انجام نمی‌رسد و باید به مرور و در طی مراحل مختلف صورت پذیرد. اگرچه روانشناسان و کارشناسان امور تربیتی مراحل را در تحقق این هدف ترسیم می‌کنند اما این مسئله در دین اسلام نیز موردتوجه قرار گرفته است. ازجمله زیباترین روایاتی که در این زمینه وجود دارد، روایت امام صادق (ع) به نقل از لقمان حکیم است که خطاب به فرزند خود می‌گوید: «يَا بُنَيَّ إِنْ تَأَدَّبْتَ صَغِيرًا انْتَفَعْتَ بِهِ كَبِيرًا، وَ مَنْ عَنِ الْأَدَبِ اهْتَمَّ بِهِ وَ مَنْ اهْتَمَّ بِهِ تَكَلَّفَ عِلْمُهُ - وَ مَنْ تَكَلَّفَ عِلْمُهُ اشْتَدَّ طَلِبُهُ - وَ مَنْ اشْتَدَّ طَلِبُهُ أَدْرَكَ مَنَفَعَتَهُ فَاتَّخَذَهُ عَادَةً؛ ای پسر! اگر در بجگی ادب پیدا کنی در بزرگی به تو فایده می‌رساند و هرکس به ادب توجه کند به آن اهمیت می‌دهد و هرکس به آن اهمیت بدهد به علم خود متعهد می‌شود و هرکس به علم خود متعهد شود بیشتر در طلب آن می‌کوشد و هرکس بیشتر در طلب آن بکوشد منفعت آن را درک می‌کند؛ پس آن را عادت خود قرار بده.» (قمی، علی بن ابراهیم؛ تفسیر القمی، جلد 2، ص 162).

این روایت ارزشمند، ضمن اشاره به اهمیت ادب‌آموزی در کودکی، به مسئله تأثیر عادت دادن کودک در روش تربیتی اشاره می‌کند؛ عشق و دلدادگی به امام حسین (ع) و علاقه برای حضور در مراسم عزاداری سیدالشهدا ازجمله مسائلی است که از همان کودکی در وجود کودک نهادینه می‌شود اما باید توجه داشت برای اثرگذاری تربیتی این ماه باید نکاتی را موردتوجه قرارداد تا زمینه جذب کودکان به مراسم عزاداری را فراهم کرده و شاهد تأثیرگذاری منفی در روحيات کودکان نباشیم. دکتر مهدی دوايي، متخصص روانشناسی تربیتی و عضو هیئت علمی دانشگاه در گفت‌وگو با خبرنگار ایرنا به ارائه نکاتی درباره حضور کودکان در مراسم عزاداری می‌پردازد.

هترین سن برای آشنایی کودک با محیط‌های معنوی

به گفته دکتر دوائی، ما در دو مرحله از زندگی با جهش نوروئی در مغز روبرو هستیم؛ یک جهش نوروئی در 4-5 سال اول زندگی و دیگری در سن 11 سالگی در دختران و 12 سالگی در پسران اتفاق می‌افتد.

دوائی می‌گوید جهش نوروئی به معنای آمادگی کامل مغز برای یادگیری است: «بر اثر تجربه‌هایی که کودک در این دو مرحله زندگی (4-5 سالگی و 11-12 سالگی) کسب می‌کند، می‌توان پیش‌بینی کرد که رویکرد شناختی او به کدام سمت سوق پیدا می‌کند. کودکان در 4-5 سالگی و 11-12 سالگی آمادگی مغزی و شناختی بیشتری نسبت به محیط پیدا می‌کنند. اگر در این سنین، محیط کودک محیط هنری، موسیقی و همچنین محیط معنوی باشد، ظرف ذهنی-شناختی کودک در آینده از این امور استقبال می‌کند؛ لذا اگر این تعامل و تجربه دینی و معنوی در این دو مقطع سنی وجود نداشته باشد، کودک از لحاظ نوروئی در این زمینه بی‌بهره می‌ماند و در آینده نمی‌توان انتظار داشت که کودک گرایش دینی و معنوی داشته باشد.»

اهمیت دوران کودکی و بلوغ را دست‌کم نگیرید

این روانشناس کودک به والدین تأکید می‌کند: «از همان کودکی، کودکان را با مسائل دینی آشنا کنید چراکه تأخیر در آشنایی کودک با مسائل دینی درست مثل آن است که فردی در بزرگسالی تصمیم به یادگیری زبان دوم بگیرد؛ طبیعتاً این امر به راحتی محقق نخواهد شد. بنابراین، اگر زمینه آشنایی کودک با مسائل دینی در دوران کودکی مهیا نشود، به راحتی نمی‌توان در بزرگسالی گرایش دینی و معنوی را ایجاد کرد.»

دوائی اشاره می‌کند: «بر اساس پژوهش انجام‌شده، والدینی که در دوران کودکی فرزندشان در اتاق کودک نماز می‌خواندند و مناجات می‌کردند، کودکان در بزرگسالی از گرایش معنوی و دینی بیشتری برخوردار بوده است؛ بنابراین لازم است که کودکان از کودکی با مسائل معنوی و نهضت حسینی تنیده شوند.»

بهترین رویکرد تربیتی کودکان

به عقیده دوائی، دو رویکرد در خصوص نحوه تربیت کودکان وجود دارد: «رویکرد اول این است که دانش، مهارت و نگرش و باور به ترتیب باید در کودک پرورش پیدا کند اما رویکرد دوم برخلاف رویکرد اول نگرش، مهارت و دانش را به ترتیب اولویت قرار می‌دهد اما در رابطه با بحث‌های روان‌شناختی به خصوص در بحث‌های دینی رویکرد دوم قابل دفاع است.»

این روانشناس تربیتی می‌گوید: «ما رویکرد اول را قبول نداریم؛ به عنوان مثال، اگر بگوییم کودک ابتدا باید احکام نماز را آموزش ببیند، بعد نماز بخواند و سپس علاقه‌مند شود، این مطابق با رویکرد اول است که ما موافق آن نیستیم. ما معتقدیم کودک ابتدا باید به نماز علاقه‌مند شود، بعد به هر نحوی نماز بخواند و سپس به دنبال دانش و احکام نماز برود لذا اولویت گرایش و نگرش است. این مسئله در مباحث گرایش به مراسم عزاداری هم صدق می‌کند. اینکه در ابتدا به کودک اطلاعاتی درباره مصائب عاشورا داده شود مثل اینکه سر امام حسین (ع) را از تن جدا کردند، بعد از او بخواهیم در مراسم عزاداری شرکت کند و بعد انتظار علاقه‌مندی داشته باشیم، اشتباه است.»

این روانشناس کودک معتقد است: «والدین باید کاری کنند که کودک در ابتدا به شرکت در مراسم عزاداری نگرش مثبت داشته و علاقه‌مند باشد. بعد از ایجاد علاقه، والدین می‌توانند از وقایع عاشورا اطلاعاتی متناسب با سن کودک را در قالب داستان برای او تعریف کنند.»

زمینه‌های علاقه‌مندی کودکان به مراسم عزاداری و اهل‌بیت

دوایی می‌گوید والدین باید زمینه علاقه‌مندی به اهل‌بیت و داشتن حس خوب نسبت به دین را در کودک ایجاد نمایند: «جذب کودک به مراسم عزاداری و علاقه‌مندی به اهل‌بیت ممکن است با شربت دادن در مراسم عزاداری، خواندن یک سوره قرآن، اجرای نمایش، کمک در زدن پرچم سیاه و... اتفاق بیفتد؛ همچنین والدین باید با خواندن انواع داستان‌ها کودکان را با فضایل اخلاقی اهل‌بیت آشنا کنند؛ به‌عنوان مثال از بخشنده‌گی امام حسن مجتبی (ع)، ایثار و شجاعت حضرت عباس (ع)، قاطعیت و تواضع امام حسین (ع) و... برای کودکشان تعریف کنند.»

او ادامه می‌دهد: «والدین باید حوادث عاشورا را متناسب با سن کودک بازگو کنند و از مطرح کردن مباحث تلخ و خشن عاشورا برای کودک اجتناب کنند؛ مثل بریدن سر امام حسین (ع) و گذاشتن سر مبارک ایشان در مقابل حضرت رقیه (س)، اصابت تیر سه شعبه به گلوی حضرت علی‌اصغر (ع) توسط حرمه و...»

دوایی می‌گوید والدین باید بیش از حادثه روز عاشورا به مرزهای اخلاقی و منشی امام حسین (ع) بپردازند: «بعد انسانی واقعه کربلا را برای کودک و نوجوان مورد اولویت قرار داده و از درس‌های اخلاقی عاشورا، محبت خواهر و برادری امام حسین (ع) و حضرت زینب (س) و... برای کودک تعریف کنید.»

دوایی با اشاره به روش‌های دیگر جذب کودکان به مراسم عزاداری می‌گوید: «سعی کنید کودکان را در مراسم عزاداری، تنبیه و دعوا نکنید و تا حد امکان از دیگران هم بخواهید در این‌گونه مراسم‌ها با کودکان مهربان باشند.»

او ادامه می‌دهد: «در مراسم‌های عزاداری گوشه دنجی را به کودکان اختصاص دهید زیرا کودکان مانند بزرگسالان ظرفیت این را ندارند که به مدت طولانی به سخنرانی و مداحی گوش دهند. همچنین والدین در صورت جدا بودن یا نبودن فضای کودکان از بزرگسالان نباید کودک را مجبور کنند به سخنرانی و مداحی گوش دهد بلکه باید با همراه داشتن وسایلی مثل اسباب‌بازی، کتاب، دفتر نقاشی و... کودکان را در این‌گونه مراسم‌ها سرگرم کنند.»

او تأکید می‌کند: «والدین در هنگام حضور در مراسم‌های عزاداری باید خوش‌اخلاق‌تر از همیشه با کودک برخورد کنند و حتی قبل یا بعد از حضور کودک در مراسم عزاداری به کودک هدیه‌ای بدهند و به او بگویند که این هدیه جایزه حضور تو در مراسم عزاداری از طرف امام حسین (ع) است. تمام این کارها در نگرش مثبت کودک به مسائل معنوی و جذب او به مراسم عزاداری تأثیرگذار است.»

کودکان اجازه شنیده هر روضه‌ای را ندارند

آموزش مسائل دینی و اعتقادی به کودکان مستلزم استفاده از شیوه‌های مفید و مناسبی است که باید با احتیاط و حساسیت بیشتری با آن‌ها برخورد شود. نکته‌ای که در اینجا باید به آن اشاره کرد و موردتوجه روان‌شناسان نیز هست آن است که کودکان با دیدن و شنیدن یک داستان یا واقعه‌ای سعی می‌کنند مکان، شخصیت‌های داستان و اتفاقات را در ذهن خود تصویرسازی کنند اما سؤال اینجاست که آیا شنیدن روضه‌های باز و تصویرسازی واقعه کربلا در ذهن کودک می‌تواند تأثیر منفی در او داشته باشد یا خیر؟

دوایی در پاسخ به این سؤال توضیح می‌دهد: «شنیدن روضه‌های مکشوف قطعاً برای کودکان خطرناک است چراکه کودکان با شنیدن روضه‌های مکشوف و باز، صحنه‌های ناراحت‌کننده و دل‌خراش واقعه کربلا را در ذهنشان تصویرسازی می‌کنند و این مسئله باعث کابوس، اضطراب، وسواس و... در آن‌ها می‌شود.»

این کارشناس تربیتی به والدین توصیه می‌کند: «در هیئت‌هایی شرکت کنید که باروحیه کودکان سازگار باشد. برخی از مراسم عزاداری و سینه‌زنی‌ها مختص افراد بالغ است و حضور کودک در این مجالس تأثیر مخربی در ذهن او خواهد داشت. همچنین به‌جای حضور در مراسم‌های عزاداری طولانی‌مدت سعی کنید در هیئت‌ها کوتاه‌مدت و روضه‌های خانگی شرکت کنید تا کودک دل‌زده و خسته از عزاداری نشود.»

**هدی‌سادات پاک‌نهاد/ ایرنا